

בינ"ו ליקבה"ו

גיליון שבועי

אור צדיקים ישמח

דברים מחזקים ומשמחים
מאור תורתם ומעשיהם של הצדיקים
מאת הרב יוסף חיים דאברא שליט"א
נתיבות

גיליון מס' 108
יום שישי כ"ד אב תשפ"ו
ערב שבת קודש
פרשת ראה

נושא השיעור:
מעלת הענוה
מתולדותיו ומעשיו של בעל ההילולא:
רבי יוסף ויזמאן זיע"א

אחון רבי מסעוד ויזמאן זיע"א

הדפסת הגיליון נתרמה
ע"י ידידנו היקר והנעלה
אדי פסחוב הי"ו שדרות
להצלחתו ולהצלחת הוריו היקרים
ניסן וגלינה פסחוב הי"ו
ולהצלחת בניו דייד וניסן ובתו עדן הי"ו
יהי רצון שזכות המצווה
וזכות בעל ההילולא הרה"ק רבי יוסף ויזמאן
זיע"א
תגן בעדם ובעד כל אשר להם
וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה
לעבודתו יתברך
אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו להם
בבריאות איתנה ונהורא מעליא ופרנסה בריוח
גדול ויזכו לזיווגים הגונים משורש נשמתם
בשמחה ובהצלחה רבה
אמן כן יהי רצון

לכל ענייני הגיליון: 053-315-49-88

”ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה” (בפרשתנו יא, כו).

א. הענוה - שורש כל עבודת ה' והחיים הטובים

הגאון הצדיק רבי יהודה שטרית זיע"א רבה של עפולה, בספרו הבהיר "קול יהודה", דקדק מדוע הוצרך הכתוב לומר "ראה אנכי", היה לו לומר "הנני נותן לפניכם" וכו'. ופירש ע"פ מה שאמרו רבותינו ז"ל שבשעה שרצה הקב"ה להתחיל את התורה, עלו לפניו כל האותיות לבקש שבהם יתחיל את התורה, והתחילו מהאות תי"ו, וכולם לא היו ראויים להתחיל בהם את התורה, עד שעלתה אות בי"ת ובחר בה ה' להתחיל את התורה "בראשית ברא" מפני שיש בה מילת ברכה.

ואות אל"ף לא עלתה, אמר לה הקב"ה למה לא עלית? אמרה לו: אחרי שראיתי שכל האותיות עלו וירדו ולא קיבלו, אמרתי מה אני יותר מהם. ועוד, המלך שנתן גדולה לאחד מעבדיו, לא יתכן שיוריד ממנו הגדולה ויתנה לאחר. אמר לה הקב"ה הגם שאות אל"ף היא ארור, עם כל זה לפי שהתנהגת במידת הענוה, אתחיל בך את עשרת הדברות "אנכי ה'".

ולפי זה מפרש הרב: **ראה אנכי** דהיינו ראה ולמד ממילת אנכי שאני **נותן לפניכם** ומתחיל בה את עשרת הדברות, שהם חלק מהתורה שהתחילה באות בי"ת לפי שהיא **ברכה**, ואע"פ שמילת 'אנכי' מתחילה באות אל"ף הרומזת לקללה, בכל זאת בחרתי בה בזכות מידת הענוה, ומזה תלמדו כמה גדול כח הענוה.

ויש להוסיף על דברי קודשו, מדוע רמז משה את מידת הענוה כאן, משום שמידת הענוה היא היסוד והשורש לכל עבודת ה' ולכל הטובה והברכה שיכול האדם לזכות בעוה"ז ובעוה"ב. לפיכך כאן, כאשר משה מדבר עם ישראל על הבחירה בין הדרך הטובה ושכרה ובין הדרך הרעה ועונשה, הוא רומז להם על מידת הענוה שהיא השורש והיסוד לכל הדרך הטובה ושכרה הגדול.

ואמר "ראה אנכי" דהיינו ראה שהתחלתי הדברות באנכי דהיינו באות אלף מפני הענוה, ועליכם לקחת מזה מוסר ותדעו שבמידה הזאת תלויים הברכה או קללה, אם זוכים לענוה הרי ברכה ואם לאו הרי ההיפך ה' ישמרנו.¹

ומידת הענוה היא היסוד לחיי שלום ושלווה, כמו שכתב הגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ שליט"א האדמו"ר מוויזניץ, בספרו "שמן המשחה" (חי"א בפרשתנו) על הפסוק (ישעיה נד, יג) "וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך" כי עיקר פירוד הלבבות בא מקנאת איש אל רעהו, וזה גורם שנאה ותחרות, וכל זה בא מסיבת הגאווה והתרוממות, שכל אחד רוצה לעמוד במעלה גדולה מחבירו. ולכן תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם (ברכות סד ע"א), כיון שהם ענוים ושפלי רוח, ומקבלים הכל באהבה.

וממשיך הרב, הנה השם הוי"ה מורה על מידת הענוה, וכמו שכתב מרן החיד"א זיע"א [בספרו הק' "נחל קדומים"] לפרש מה שאמרו בגמרא מגילה (לא ע"א) כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, כי אותיות שם הוי"ה ב"ה במילואם הם בעלי הגימטריא הכי קטנים מכל אותיות הא"ב². וזהו בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שהוא השם הוי"ה שם העצם המורה שמהוה כל היות, שם גופא אתה מוצא ענותנותו (וכן כתב כלי יקר ריש פרשת מקץ). ועל כן אמר הפסוק, שלעתיד יהיו "כל בניך למודי ה'" שילמדו מידת הענוה מהשם הוי"ה, ולכן "רב שלום בניך" שיהיה שלום ושלווה בארמנותיך, שבמקום ענוה ושפלות רוח יש שלום ושלווה. עכ"ד.

ובזה אפשר את דברי התנא הקדוש נתאי הארכלי בפרקי אבות (פ"א משנה ז) 'עשה לך רב וקנה לך חבר', עשה הוא לשון תיקון כמו (בראשית יח, ח) 'ובן הבקר אשר עשה', דהיינו כאשר תתקן את מידת 'לך רב' דהיינו בקשת הגדולה לעצמך, ותהיה עניו, עי"ז תקנה לך חברים, כי הענוה מביאה את השלום, לא כן כן הגאווה גורמת את המחלוקת והשנאה.

¹ עוד יש לומר, דבאנכי שהיא הענוה, יש בה ברכה וקללה, כי יש ענוה פסולה, כמ"ש רביה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א (ליקוטי מוהר"ן ח"ב סי' כב) וז"ל בענין ההכנעה טועים העולם הרבה, כי הלא כמה אנו מיגעין עצמנו בעבודות ובתפלה כדי לצאת ממנוחין דקטנות למנוחין דגדלות, ואם כן אי אפשר שיהיה ההכנעה בפשיטות, כי אם כן הוא נכנס לקטנות, ועל כן בהכרח שיש בזה דעת וכו' ורבותינו ז"ל קראו לענוה שאינו כראוי חנופה וכו'. עכ"ל. ונראה דמה שרואים כמה שיש ענותנים שהכבוד רודף אחריהם, ויש שאין הכבוד רודף אחריהם כל כך, הוא משום שהאחרונים נכשלים בענוה פסולה גם כן.

² ובזה פירש הגה"ק רבי שלמה אמסלם זיע"א בספרו הק' "בני שלמה" את הפסוק (דברים ז, יב) 'והיה עקב תשמעון' דמאותיות והי"ה שחבר ה' לשמו והם המועטים בחשבון מילויים מכל האותיות, מזה 'עקב' שהיא הענוה (כמ"ש 'עקב ענוה יראת ה'') 'תשמעון' כלומר תבינו ותלמדו להתנהג בה.

סיפר הגאון הגדול רבי שלמה בן שמעון שליט"א בהספידו את מרן הגאון הצדיק רבינו שלום משאש זיע"א בעיר חולון, כי פעם סיפר הרב משאש בכנס דיינים שפגעו בו, וכאשר סיפר זאת אמר זאת בכזה חיוך, כי מי שעוסק בתורה התורה מעדנת אותו ואינו כועס ואינו נפגע. וכן סיפר שכאשר סיים מרן גאון ישראל רבינו עובדיה יוסף זיע"א את כהונתו כראשון לציון, אמר הרב משאש למרן, שאם ירצה לבא ולכהן כרבה של ירושלים, מיד הוא מתפטר ומפנה לו את כסאו. (קונטרס "כצאת השמש", עמ' לג).

ב. הגאווה - שורש כל התאוות והמידות הרעות

ולהיפך הגאווה היא השורש לכל התאוות והמידות הרעות, כמו שכתב בספר הק' "אורחות צדיקים" (שער הגאווה): 'הגאווה מביאה לידי תאוה. כי המתגאה, לבו רחב ומתאוה לכל דבר. והתאוה היא המדה הרעה שבכל המדות'³.

וכתב רבינו הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א בליקוטי מוהר"ן (ח"א נב), אודות ההתבודדות בלילה, וז"ל: בתחילה ירבה בתפילות ושיחות בהתבודדות בלילה בדרך יחידי כנ"ל, עד שיזכה לבטל זה הדבר, דהינו לבטל מדה ותאוה זאת, ואחר כך ירבה עוד בהתבודדות הנ"ל, עד שיבטל מדה ותאוה אחרת. וכן ינהוג זמן רב בהתבודדות, בזמן הנ"ל ובמקום הנ"ל, עד שיבטל הכל. ואח"כ עדין נשאר ממנו איזה דבר וכו', ואח"כ מבטלין גם זה, עד שלא נשאר ממנו כלום. פרוש, כי יכול להיות אחר שבטל את כל התאוות ומדות רעות, עדין נשאר ממנו כלום, דהינו שעדין לא בטל לגמרי הגאווה והגסות, עד שנחשב בעיניו לאיזה דבר, ועל כן צריכין להתיגע ולהרבות בהתבודדות הנ"ל, עד שלא ישאר ממנו כלום, שיהיה בבחינת "מה" באמת, עד שיזכה לבחינת בטול באמת. עכ"ל.

ונראה פירוש דברי קודשו, שמידת הגאווה היא השורש והיסוד לכל המידות והתאוות הרעות וכולם הנה הם תולדותיה. ולכן אי אפשר מתחילה להכניע ולבטל את הגאווה, כי מלאכה קשה וכבדה היא, כי הגאווה כוללת ענפים רבים כאמור. על כן מתחילה יש לשבר ולבטל את כל שאר המידות והתאוות אחת אחת, ואחרי שיבטל את כולן אזי יכול לעבוד על ביטול הגאווה, כלומר לשרש ולבטל את מה שעוד נשאר לו ממנה. למה הדבר דומה לעץ עבות אשר ענפיו

³ וכן מצינו שהתאוה הקשה ביותר שהיא תאוות ניאוף תלויה ג"כ בגאווה כמ"ש בגמרא דסוטה (ד ע"ב) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנאמר (משלי ו) "ואשת איש נפש יקרה תצור".

מרובים, וכדי לגדעו אי אפשר לעקרו משורשו תחילה, לכן קודם כל חותכים את ענפיו ואח"כ חותכים את הגזע הנשאר.

כך הם כלל התאוות והמידות הרעות שכולם ענפי הגאווה, ובביטול כל אחת מהם מתבטל חלק מן הגאווה, ואחרי ביטול כולם יש לבטל עוד את הנשאר בשורש הגאווה בפני עצמה.

ואולי זה פשר התואר העתיק 'החסיד והעניו': החסיד, שנקי מכל המידות והתאוות הרעות שהם תולדות הגאות. והעניו, ששירש עוד אחרי הגאווה לעקור את כל מה שעוד נותר ממנה, וכמו שנתבאר.

ג. עיקר הענוה כשלמרות כל מעלותיו הוא עניו

עוד אפשר לפרש את דברי רבינו הקדוש רבי נחמן זיע"א, שדווקא עתה אחרי שביטל האדם את כל תאוותיו ומידותיו, אזי יעלה על לבו איזה גאווה, לכן עתה צריך לשוב ולעבוד ולבטלה לגמרי.

ואכן צריך האדם שלא יחשיב בעיניו את מעלותיו הרוחניות או הגשמיות, ויתלה הכל בחסדי הבורא יתברך, וידע נאמנה כי באמת לולי חסדו הגדול ששמו והניחו במקום המוכשר לכך, ונתן לו עזר וסיוע וכו' וכו', לא היה מגיע לכלום, והיה כאדם הקטן ובזוי ביותר. וגם אם יש בו מעלות רוחניות רבות, אינו יכול לדעת אם טוב הוא מהשני, כי אולי אם היה נתון במצבו המדויק של השני היה גרוע ממנו.

וכמו שמצינו במשה רבינו שהיא מבחר המין האנושי ודווקא הוא היה העניו הגדול יותר מכל הנבראים, וככתוב בפסוק (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה". ופירש הגה"ק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א בספרו הק' "אוסף אמרים" (מדות, עמ' קעה) ע"פ דברי אבות דרבי נתן (פ"ט) וז"ל: ג' מיני מוכי שחין נבראו בעולם, לח, יבש, בעל פוליפוס, והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם ע"כ. וזהו "והאיש משה עניו מאד מכל האדם" רוצה לומר גם מאותו 'אדם' עליו נאמר (ויקרא יג, ב) "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת" וגו'.

והנה יש לדקדק דקדוק פשוט מאד, מהו "אשר על פני האדמה", דמי לא ידע שמקום האדם הוא על פני האדמה. ונראה לפרש ע"פ דברי אבות דרבי נתן (שם) "והאיש משה ענו מאד", יכול שהיה ענו ולא נאה ומשובח, תלמוד לומר (שמות מ, יט) "ויפרוש את האהל על המשכן", מה משכן י' אמות אף משה י' אמות קומתו. ע"כ. הרי שמשה רבינו היה בעל קומה הדורה והיה זה מעלה גדולה. ולפי זה יש לפרש, "והאיש משה עניו מאד מכל האדם" ואף מאתם שהיו קטני קומה והיו נראים לפני כאילו הם על פני האדמה, אף מהם היה משה יותר עניו.

עוד אפשר שבא לומר, שגם עם בעלי הגאווה היה משה מתנהג בענוה, ולכן אמר מכל האדם "אשר על פני האדמה" כלומר גם עם אלו שלא קיימו דברי רבי אלעזר (סוטה ה ע"א) 'כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער בתחית המתים שנאמר "הקיצו ורננו שוכני עפר", שוכני עפר אין כתיב כאן אלא שוכני עפר, מי שנעשה שכן לעפר בחייו ע"כ. והם לא היו שכנים לעפר אלא היו "על פני האדמה" גם מהם היה משה עניו, ולא התנהג עמם בגאווה כדרכם.

ד. התבוננות המביאה לענוה

רבינו הקדוש הרמח"ל זיע"א בספרו הק' "מסילת ישרים" (פרק כג) מונה ב' מיני התבוננות המביאות לידי ענוה: הראשון, הוא המוזכר בדברי עקביא בן מהללאל (אבות ג, א) 'דע מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה'. כי באמת כל אלה נגדיים לגאווה ועוזרים אל הענוה. כי בהיות האדם מסתכל בפחיתות חמרו וגריעות התחלתו, אין לו טעם לנשא כלל. אלא לבוש ולכלם. הא למה זה דומה לרועה חזירים שהגיע למלוך, כל עת אשר יזכור ימיו הראשונים, אי אפשר לו שיתגאה.

וכשיחשוב כמו כן שבסוף כל גדולתיו ישוב לעפר⁴, מאכל לתולעת, כל שכן שיכנע גאונו וישכח שאון גאותו, כי מה טובו ומה גדלתו, ואחריתה בשת וכלמה. וכשיחשוב עוד וידמה

⁴ בעיירה מידלת (מרוקו) נפטר יהודי עשיר. כמה חודשים לאחר מכן, נפטר בעיירה יהודי שהיה עני ובקושי התפרנס. הרב הקדוש רבי מכלוף זאנווירי זיע"א מרבני העיר, עמד על כך שהיהודי העני יקבר דוקא לצידו של היהודי העשיר, וכן היה. בשעת ההספד דרש רבי מכלוף ובפתיחת דבריו אמר לקהל: תראו כולכם שלפני הקב"ה אין משוא פנים, תראו איפה העני נקבר? לצידו של העשיר! אם העני היה מבקש לשבת בצידו של העשיר בביתו האם היה מסכים העשיר? מרוב גדולתו ועושרו לא יודע אם יסכים. ועכשיו עיניכם הרואות כדל כעשיר, שניהם שווים, אותו קבר, אותו חלקה, שווה, זה לצידו של זה. דבריו שיצאו מהלב נכנסו בלבבות ולא היה מי שהתרעם או דיבר מילה, אלא אדרבה לקחו מזה מוסר גדול. ("זבחי רצון", בתולדות עמ' 262).

בלבו רגע הכנסו לפני בית הדין הגדול של צבא מעלה, בעת שיראה עצמו לפני ממ"ה הקב"ה הקדוש והטהור בתכלית הקדושה והטהרה, בסוד קדושים משרתי גבורה גבורי כח עושי דברו, אשר אין בהם כל מום, והוא עומד לפניהם גרוע, פחות ונבזה מצד עצמו, טמא ומגואל מצד מעשיו⁵, הירים ראש? היהיה לו פתחון פה? וכי ישאלוהו איה איפה פיך איך גאונך וכבודך אשר נשאת בעולמך מה יענה? או מה ישיב על תוכחתו? הנה ודאי שאלו רגע אחד יציר האדם בשכלו האמת הזה ציור אמתו וחזק, פרוח תפרח ממנו כל הגאווה ולא תשוב אליו עוד⁶.

השני הוא, ענין חלוף תולדות הזמן ורוב תמורותיהם, כי העשיר קל להיות עני, והמושל לעבד, והמכובד לנקלה. ואם הוא יכול כל כך על נקלה לשוב אל המצב הנבזה בעיניו היום, איך יגבה לבו על מצבו אשר אינו בטוח עליו? כמה מיני חלאים יכולים חס וחלילה לבא על האדם שיצטרך במו פיו להתחנן למי שיעזור אותו ויסיעהו ויקל לו במקצת? כמה צרות חס וחלילה יכולים לבוא עליו שיצטרך ללכת לשחר פני רבים אשר מאס לפעמים לתת להם שלום, למען יהיו לו למושיעים? ודברים אלה אנחנו רואים בעינינו דבר יום ביומו, כדאי הם להסיר מלב האדם גאותו ולהלבישו ענוה ושפלות.

וכיוצא בזה כתב רבינו הרמב"ן זיע"א באיגרתו הק': 'ובמה יתגאה לב האדם? אם בעושר – ה' מוריש ומעשיר', ואם בכבוד – הלא לאלהים הוא שנאמר "והעשר והכבוד מלפניך" ואיך מתפאר בכבוד קונו? ואם מתפאר בחכמה – "מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח", נמצא הכל שוה לפני המקום, כי באפו משפיל גאים, וברצונו מגביה שפלים. לכן השפל עצמך וינשאך המקום'.

ומסופר על מרן הקדוש רבינו עובדיה יוסף זיע"א, שכאשר היה נכנס לכינוסים שונים והיו הכל עומדים ושרים לכבודו, היה מתירא מן הכבוד ולוחש בינו לבין עצמו "אל תבואני רגל גאווה" ומוסיף ענייני ולזול בעצמו. וכשהיה פעם במכסיקו חלקו לו כבוד מלכים ממש. והבחין

⁵ ולכן צריך האדם בשעת נסיון הגאווה לזכור מעשיו הרעים ולבוש מהם ובזה יתמלא ענוה ושפלות.
⁶ בספר "ישראל סבא קדישא" (עמ' 158) מסופר שרביה"ק באבא סאלי זיע"א ביקש מחתנו לקנות עבורו כמות ספרים מהספר "רוחות מספרות" להגה"ק המקובל האלקי רבי יהודה פתיא זיע"א (שם מסופר מה שסיפרו לו כמה רוחות מגודל הצער שהגיע להם אחרי פטירתם בשביל העוונות), כדי לחלקם לכמה אברכים יהירים כדי שיקראו ויבינו מה הולך בעולם...

אחד ממלוויו שהוא לוחש משהו והטח אזנו ושמע שאומר 'עובדיה את עפר ואפר'. ("אביר הרועים" חלק בית המידות, עמ' 273).

ה. גאות אדם תשפילנו

הפסוק (משלי כט, כג) אומר "גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד". אפשר לפרש בס"ד דהאדם לפעמים ע"י גאותו הוא בז להוריו ואבותיו ורבותיו, וממעט בכבודם שחושב שהוא חכם ומשכיל יותר מהם, ונמצא שגאותו משפילה אותו, כי לפי מחשבתו א"כ אבותיו ורבותיו הם אנשים פחותים וא"כ וכשל עוזר ונפל עוזר, כי בודאי כבוד אבותיו ורבותיו הוא כבודו. ודבר זה מצוי באותם אשר גאותם ושטותם מתעה אותם ועוזבים את מנהגי ותורת אבותיהם ורבותיהם, וחושבים שדוקא אצל אחרים ימצאו תורה ותעודה, ואילו אבותיהם ורבותיהם פשוטים הם בעיניהם וכיו"ב, וזה נובע להם גם מגאווה, אבל עי"ז הם משפילים את עצמם כי הם בעצמם מראים שאין להם עבר להתפאר בו - מה שאינו כן באמת. וזהו "גאות אדם תשפילנו". אבל 'שפל רוח' שידוע להעריך את אבותיו ורבותיו מתוך ענותנותו, עי"ז 'יתמוך כבוד' הוא תומך ומחזיק בכבוד שלא יסור ממנו.

עוד אפשר לפרש בפשטות, ע"פ מאמר רבותינו (עירובין יג ע"ב) 'כל המחזר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה, גדולה מחזרת אחריו'. וזהו "גאות אדם תשפילנו" כי יברח ממנו הכבוד, אך "ושפל רוח יתמוך כבוד" מי שהוא שפל רוח ובורח מן הכבוד, הכבוד ירדוף אחריו ויתמכנו.

ובזה פירשתי בס"ד את המסורה, ארבעה פעמים נאמר בתנ"ך לשון "הלוך": הלוך ושוב, הלוך וגדול, הלוך ונסוע, הלוך וחסור. ואפשר לקשרם בדרך המפרשים זיע"א, ע"פ מאמר רבותינו הנ"ל. 'הלוך וגדול' היינו מי שהוא הלוך וגדול בעיני עצמו ורודף אחר הכבוד, אזי הכבוד 'הלוך ושוב' ממנו כלומר בורח ממנו, אבל מי ש'הלוך וחסור' שמחסיר מערכו בעיני עצמו ובורח מן הכבוד, זוכה שהכבוד 'הלוך ונסוע' אחריו.

או באופן אחר, מי ש'הלוך ושוב' ששב ובורח מן הכבוד, אזי הוא 'הלוך וגדול' שהכבוד רודף אחריו וזוכה לגדולה, אבל מי ש'הלוך ונסוע' אחר הכבוד, אזי הכבוד בורח ממנו והוא 'הלוך וחסור' מן הכבוד.

ומצאתי להגה"ק **רבי יוסף אוהיון** זיע"א (שיום הילולתו יחול השבוע ז"ך אב) בספרו הק' "אבקת רוכל" (מ' תשס"ו עמ' שנב) שפירש מסורה זו גם כן כיו"ב על עניין הענוה, בהקדים מה שפירשו⁷ את הפסוק (קהלת י, ב) "לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו", דהיינו האותיות שקודם אותיות ל"ב הם א"ך שהוא לשון מיעוט ורומז לענוה שאדם ממעיט את עצמו. אבל האותיות שאחרי אותיות ל"ב הם ג"ס לשון ריבוי הרומז לגאווה. וזהו לב חכם לימינו דהיינו פונה לאותיות שלפני ל"ב הרומזים לענוה. אבל לב כסיל לשמאלו שפונה לאותיות שאחרי ל"ב הרומזים לגאווה.

ובזה פירש הרב את המסורה, 'הלוך ושוב' דהיינו מי שחוזר לאחוריו של לב שהוא אך ומתנהג בענוה, אז הוא 'הלוך וגדול'. אבל מי שהוא 'הלוך ונסוע' הלאה להלן מלב, דהיינו לאותיות גם שהם לשון ריבוי - שמתגאה, אזי הוא 'הלוך וחסור' מכבוד.

ובאורח זו אלך לפרש נמי את הפסוק (במדבר כו, נד) "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו" ע"פ מה שראיתי להרה"ק **רבי מסעוד אדרעי** זיע"א בסה"ק "שפת אמת" (מהדו"ק עמ' קכט) שפירש לרב נוטריקון לא רב, למעט נוטריקון לא מעט ע"כ. ולפי זה ה"ק מי שאומר לא רב ואינו מבקש גדולה לעצמו, אז תרבה נחלתו, אבל מי שאומר לא מעט ומבקש גדולה לעצמו אזי תמעט נחלתו.

מסופר על הגאון הקדוש **רבינו יהודה בן עטאר** זיע"א רבה של פאס, שפעם אחת היה חושב באיזה ענין של תורה והולך, עד שיצא מחוץ לעיר כברת ארץ. והיה יהודי אחד בא מעיר צפרו הסמוכה ובידו שק גדול של תאנים יבשים על שכמו. כשהתעייף ועמד לנוח, ראה את הרב ולא הכירו אף שהיה שומע את שמעו. אמר לו יהודי בא וטול עמי עד שאבא העיר. תכף נגש ונטל עמו בשתי ידיו, הוא מצד זה והאיש מצד זה, עד שהגיעו סמוך לעיר. אז ראהו אחד מבני פאס ורץ כצבי ולקח מידו, ואמר לו רבי, מדוע טרחת בעצמך. אמר לו בני לא שלי הוא, רק של זה האיש הוא, אשר לא הכירני וזיכני במצוה זו. גם אתה עתה בני זכה במצוה עוד, ועזור לו. אזי בעל התאנים ידע מי זה האיש, ונבהל והתחיל לפייסו למחול לו. ואמר לו הרב, ברוך אתה לה' בני, שעל ידך זכיתי במצוה רבה, ומחזיקנא טיבותא לרגלי שהוליכוני למקום

⁷ כן הביא בסה"ק "בת עין" פרשת בהר בשם האר"י ז"ל.

שאקיים בו מצוה, אשר מעולם לא הייתי יכול לקיים. (הגר"י משאש זיע"א, "נחלת אבות" כרך ו' עמ' רפד).

ו. הענוה המעולה ביותר

איתא במשנה בסוף סוטה (מט ע"א) 'משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא' ואומרת על זה הגמרא (שם ע"ב): אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא. ומקשים העולם אם רב יוסף מחזיק עצמו לעניו א"כ אין זה ענוה? ובאר מור דודי הרה"ג רבי משה דבריה שליט"א, דכונת רב יוסף באומרו 'דאיכא אנא' היינו שאני כלום. כלומר ענוה אין פירושה דווקא שאדם הוא בעל מעלה ובכל זאת אינו מחזיק מעצמו. אלא אפילו אם הוא באמת לא בעל מעלה ורק יודע האמת ולא מתגאה, הרי זו ענוה. ולכן רב יוסף שהיה עניו באמת, החזיק עצמו באמת לכלום, ומימלא יכל לומר שהוא עניו ואין בזה גאווה. ואדרבה מכאן רואים את ענותנותו המופלגת של רב יוסף שמרוב שהחשיב עצמו לכלום ממיילא לא היה זה גאווה אצלו להקרות עניו.

וזה ממש מ"ש ב"ליקוטי מוהר"ן הק' (ח"א קמז): עקר מדרת הענוה כשיהיה במדרגה שיוכל לכתוב על עצמו כמו משה רבנו ע"ה (במדבר יב) "והאיש משה ענו מאד", זהו מדרגת הענוה בתכלית, וכמו שמצינו באמוראים שאמר רב יוסף (סוטה מט): לא תתני ענוה דאיכא אנא. ע"כ.

כלומר אם אדם חושב בלבו שיש לו מעלה אך בכ"ז מתנהג בענוה, אין זה ענוה מושלמת, ולכן אם יגיד שהוא עניו זה יחשב גאווה כי הוא חושב שהוא עניו למרות מעלותיו. אבל מי שחושב שאינו בעל מעלה כלל ולפיכך הוא עניו, זו הענוה השלימה, והוא גם יכול לומר שהוא עניו כי לדעתו אין זו מעלה, כי באמת עליו להיות עניו מחמת שאין לו שום מעלה.

וכן ראיתי שבאר הגה"ק ה"ישמח משה" זיע"א (פרשת וישלח דף עט ע"א)⁸ בשם רבו הגה"ק החוזה מלובלין זיע"א את דברי רב יוסף, לא תתני ענוה דאיכא אנא. דאפילו מי שהוא באמת עני בדעת, אם יודע ומכיר חסרונו ועל ידי זה מקטין עצמו, גם זה חשוב בעיניו יתברך ויש לו תואר עניו. וזה שאמר הפוסק (תהלים כב, כה) "כי לא בזה ולא שקץ ענות עני" דהיינו השפלות

⁸ הביא דבריו בספר "שדה צופים" להגאון רבי שמואל דוד הכהן פריעדמאן (סוטה מט ע"ב).

של העני אף אם הוא באמת עני בדעת. וזה מאמר רב יוסף דרצה לומר, אף שבסיבת חסרונותי באה לי הענוה, כי איך יתגאה איש כמוני מלא חסרונות, אם כל זה גם זה ענוה מקרי⁹.

רבינו הקדוש **סידנא באבא סאלי** זיע"א כותב במכתב לבחור ישיבה: 'יקרת מכתבו הגיעני לנכון, שבו מבקש, לבקש עליו רחמים... ידידי, אני הצעיר מכיר בעצמי מיעוט ערכי שהוא מך מכל הערכין. ואיני ראוי לבקש רחמים אפילו על עצמי, כל שכן על אחרים. איך שיהיה כדי לא להחזיר פניו וכו', אע"פ כשאני לעצמי איני כדאי, אני בא בזכות אבותי הקדושים...' ("הסבא קדישא", ח"א עמ' רכה).

פעמים רבות היה סידנא באבא סאלי, מסתגר בחדרו ויושב על הארץ ובוכה במר נפשו ומתחנן לפני הקב"ה, שלא יחשיב לו עון על אשר אנשים טועים בו, כי מה הוא ומה חייו. וכאשר היו מספרים לו על ישועות שנעשו ע"י ברכתו, היה מבטלם כלאחר יד, ובוכה ואומר: אוי לי, שמא הקב"ה מאכילני עולמי בחיי. (שם).

ז. עיקר עבודת אלול והתשובה היא - ענוה

אנחנו נמצאים בפרשת ראה, שהוא ר"ת ראה אלול הגיע, ואכן השבוע נכנס חודש אלול המרוצה, וכתב רבינו הקדוש **רבי יעקב אביחצירא** זיע"א בספרו הק' "שערי ארוכה" (אות דל"ת) על הפסוק (שיר השירים ב, ט) "דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים", כאן נרמז אלול, כי "לצבי או לעפר" תיבת 'או' עם ב' למדי"ן של 'לצבי' 'לעפר' הם אותיות אלול. גם ראשי תיבות ד'ומה ד'ודי ל'צבי א'ו ל'עפר גימטריא באלול.

ובא לרמזו כאן, דאף על גב שהקב"ה רחוק ממנו בשאר ימות השנה, מכל מקום בימים נוראים האלה מצוי הוא וקרוב לנו, ורץ כצבי ובא אלי מהרה לעשות לי כל צרכי. ותדע באיזה זכות בא לי - בשביל הענוה. "זה עומד" גימטריא ענוה עם הכולל, דעיקר השגחתו בי והשראת שכינתו בקרבי היא הענוה. כמו שכתוב (ישעיה סו, ב) "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי".

⁹ אמנם לפי האמת רב יוסף היה בעל מעלות עצומות, וא"כ אדרבה סוג ענוה זו שהיתה לו אדרבה היא הענוה המובחרת וכאמור.

והענוה נרמזת גם כן באלול, כי אלול במלוי אל"ף למ"ד וא"ו למ"ד עם הכולל גימטריא ענוה במילוי עי"ן נו"ן וי"ו ה"י, לרמזו דעיקר התיקון שיעשה האדם באלול הוא שיאחז בידו מדת הענוה שהיא שרש כל הקדושה. ע"כ דברי קודשו.

והנה נודע שימי אלול מסוגלים לתשובה, וכבר כתב רבינו הקדוש **רבי נחמן מברסלב** זיע"א ב"ליקוטי מוהר"ן" (ח"א סימן ו): עיקר התשובה כשישמע בזיונו ידום וישתוק. ונראה שכוונתו הקדושה בכפל הלשון 'ידום וישתוק' היא לומר, שידום בלבו וישתוק בפיו. כלומר שגם בלבו לא יענה ולא יחשוב רע על המחרפו, וזה תלוי ועומד על מידת הענוה.

ובזה אפרש פסוק (דברים ז, יב) **"והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם"** כלומר ע"י הענוה הרמוזה בתיבת עקב כמ"ש (משלי כב, ד) "עקב ענוה", תוכלו לשמוע "את המשפטים האלה" כלומר דברי משפט וחירופין קשים, ולא תענו אלא "ושמרתם" לשון המתנה כמו "ואביו שמר את הדבר" שיהיה לכם אריכות אפיים לדום ולשתוק, ובוה "ועשיתם" לשון תיקון כידוע¹⁰, "אותם" אל תקרי אותם אלא אתם, שתתקנו את עצמכם ע"י זה מכל החטאים.

וראיתי פירוש יפה להגה"ק **רבי מכלוף שטרית** זיע"א מדייני עיה"ק טבריא ת"ו, בספרו הק' "אהלי שם", עה"פ (בראשית כה, יד טו) "ומשמע ודומה ומשא: חדר ותימא יטור נפיש וקדמה", 'ומשמע' מי ששומע חרפתו 'ודומה' דומם ואינו משיב, 'ומשא' נושא את הצער והביזיון ומקבלו עליו, 'חדר' אע"פ שיצר הרע מחדדו ומלהיבו ואומר לו 'ותימא' תמה אני עליך איך אתה שותק לו ואינך משיב, 'יטור' לכל הפחות נטור לו איבה בלבך, 'נפיש' יבואו זמנים הרבה ותתנקם ממנו, והוא אינו שומע בקולו, שכרו הרבה וזוכה ל'וקדמה' הוא "גן עדן מקדם".¹¹

ואדונינו הגה"ק המלוב"ן **רבי שאול נחמייאש** זיע"א (שיום הילולתו יחול השבוע בר"ח אלול) בספרו הק' "ויאמר שאול", פירש פסוק זה ע"פ דברי רז"ל (ר"ה יז ע"א) המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מיכה ז, יח) "נושא עון ועובר על פשע" למי נושא עון למי שעובר על פשע. וכן אמרו רז"ל ("חובת הלבבות", שער הכניעה פ"ז) שהעניו נוטלים עונותיו

¹⁰ כמ"ש (בראשית יח, ח) "ובן הבקר אשר עשה".

¹¹ עוד אפשר בדרך אחרת, 'ומשמע ודומה' השומע חרפתו ודומם, אף ש'ומשא חדר ותימא' שיצרו הרע משיאו עצה לאמר חדר דברים קשים ותומר לו, או עכ"פ 'יטור' לו איבה בלבו, לא ישמע בקולו אלא יזכור כי 'נפיש' חטאיו 'וקדמה' ויתקדם הלאה ולא יענה ולא יחשוב מעניין מחרפיו.

כל המדברים בו דופי. וזה שאמר הכתוב "והיה עקב" כשתהיה לך ענוה הרמוזה בתיבת 'עקב' (כנ"ל), וממילא תהיה מעביר על מידותיך, אזי "תשמעון" אותיות תמש עון, שעונותיך נמחלים. וגם לשון תשים עון כלומר על המדברים בך דופי.

בענין זה, סיפר לי ידידי הרה"ג רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א מרבני מבשרת ציון, בשם הרב ציון סויסה שליט"א (מרבני ביה"כ "ישמח משה" במבשרת ציון, בנו של הרה"ק רבי דוד סויסא זיע"א) ובשם כמה זקנים, על מור זקני הצדיק הקדוש רבי יעקב שריקי זיע"א. כי כידוע ליהודי עירו של מור זקני, העיר איליג שבמרוקו, היה מבטא והיגוי שונה. והיו שהיו חומדי לעג ולצון, ולעיתים צוחקים על המבטא השונה. ובפרט בעת אמירת הקינות בתשעה באב. ומו"ז רבי יעקב מעולם לא התייחס כלל וכלל. ופעם ספרו לו למו"ז רבי יעקב, והשיב: זו זכות לקבל עלבונות ומחיקת עוונות. והיה נוכח אז בעת אמירת הקינות הגאון הצדיק רבי יצחק חזן זיע"א שלא הבין מה נעשה בעת אמירת הקינות ואיך מחייכים בתשעה באב, וכשהבין את הנעשה, התפעל ממידת מו"ז רבי יעקב שלא שת לבו.

ה' ברחמיו יזכנו לעבדו כרצונו בקדושה ובשמחה רבה אכי"ר

לעילוי נשמת

מרת זקנתי הכבודה והענועה

מרת דדה דבדה ע"ה

בת ר' אברהם ואסתר ע"ה נלב"ע י"ג תמוז תשפ"ז

מרת זקנתי הכבודה והענועה

מרת פריחא (פאני) בוזגלו ע"ה

בת רבי יעקב וחנינא ע"ה נלב"ע ב' אלול תשע"ז

תנצב"ה

תולדותיהן של צדיקים

מתולדות חייו של הרב הקדוש, שלשלת היוחסין

כמוהר"ר יוסף ויזמאן זיע"א

לרגל יום הילולתו החל השבוע יום ראשון כ"ו אב

– מאה ושש שנים לפטירתו –

לידתו ויחוסו הרם: הרה"ק רבי יוסף ויזמאן זיע"א נולד בכפר תאזנאכט שבדרום מרוקו לאביו הרה"ק רבי אברהם זיע"א שהיה מרבני המקום. אביו מוזכר בכתובת בן רבינו (מראכש תרפ"ה) בזה הלשון: 'כבוד השם הטוב החכם השלם והכולל אין גומרין עליו את ההלל נאמן בפקדונו גדול היה אברהם ז"ל'. משפחת רבינו הנם צאצאים בן אחר בן עד להגה"ק המלוב"ן באבא יהודה וראובן ויזמאן זיע"א מגדולי הצדיקים המפורסמים והקדמונים בדרום מרוקו. בידי אבותיו ואח"כ בידי רבינו ואחיו - הוחזק הס"ת הקדוש והעתיק הנקרא "ספר תיסלית" אשר נמצא היום באשקלון.

הגירתו לעיר מראכש: רבינו ואחיו הרה"ק רבי מסעוד זיע"א היגרו מעירם תאזנאכט אל העיר מראכש ונודעו בה לשם ולתהילה. אחיו רבי מסעוד היה ראש חברת הרשב"י במראכש והיתה לו בית כנסת משלו. אחיהם הנוסף רבי יעקב ויזמאן הי"ד, נהרג על ידי הגויים ימ"ש באזור תאזנאכט. רבינו נודע במראכש כתלמיד חכם ומקובל, חסיד ועניו גדול ובעל חסדים ותומך בידי ת"ח. מסופר כי יהודי מראכש היו מנשקים את קירות ביתו (מפי מר אשר בן חיים הי"ו מעלות).

חידושי תורתו: בנו של רבינו, רבי אברהם רפאל זיע"א מביא בספרו "תורה או"ר" מספר חידושים בשם אביו. בכתובת בן רבינו, רבי יהודה זצ"ל (מראכש תרפ"ה) כתבו על רבינו כך: 'כבוד השם הטוב החכם השלם והכולל, ענוונותן כהלל, חכו ממתקים בחידושים ורמזים מדבש מתוקים, וגם גומל חסדים עם המתים והחיים כהה"ר יוסף ז"ל'.

עלייתו השמימה ונוסח מצבתו: רבינו נתבש"ם בכ"ו אב תר"פ ומנוחתו כבוד במראכש. נוסח מצבתו: "עדה המצבה שתחתיה נטמן, זהו בן העולם הבא ענוונותן ושפל ברך, זכה לכתרה של תורה, כלול במקרא במשנה ובגמרא, גריס באורייתא תדירא, קיים והגית בו יומם ולילה... מה טוב טעמו, אשכול הכופר שהכל בו, ביתו בית ועד לחכמים, ומחזיק ביד לומדי התורה, גומל

חסדים טובים, יושב עם נדיבים, בר אבהן ובר אוריין, ממשפחת רם, והוא מרומים ישכון באבא יהודה וראובן ויזמאן, וכתר שם טוב עולה על גביהן, החכם השלם והכולל החסיד העניו כמוהר"ר יוסף ויזמאן זלה"ה, נתבקש בישיבה של מעלה ביום ג' בשבת כ"ו לחו' אב רחמן שנת בן פר"ת יוסף פה מרראקס יע"ה תנצב"ה עם החסידים".

זרעו לברכה: מאשתו הצדקת מרת מירא ע"ה הוליד רבינו את בניו: רבי סלאם, רבי אברהם רפאל, רבי שמעון, רבי שלום, ובתו חביבה זכר כולם לחיי העוה"ב. בנו הרה"ק רבי אברהם רפאל זיע"א נולד בתאזנאכת ובהמשך עבר עם אביו למראכש. חיבר ספר "תורה אור" חידושים על התורה והנ"ך ודרושים, את הספר כתב בשנת תרנ"ן (ת"ש). הספר יצא לאור בצילום כתב יד המחבר בשנת תשל"ג, ע"י חתנו הרב מרדכי לוי מבני ברק. רבי אברהם רפאל נתבש"ם ח' אדר ב' התשי"ד בן שבעים וחמש ומנוחתו כבוד במראכש. בנו רבי ברוך זצ"ל התגורר בבני ברק.

שיר לכבודו: בנו רבי אברהם רפאל כתב עליו פיוט ומופיע בסוף ספרו "תורה אור", ולהלן פענוחו: אספר שבח אבי, אור עיני חמדת לבבי, מגני משגבי, אבי אבי אבי. נשמתו הטהורה, בצרור החיים צרורה, בגן עדן שמורה, אבי אבי אבי. יצאו מלאכים לקראתו, יום שלישי פטירתו, בז"ך אב קבורתו, אבי אבי אבי. אהבתו בלבבי חשוקה, בתורה נפשו דבוקה, בזכותו תסור צוקה, אבי אבי אבי. ברכתו תהיה לנו, זכותו תגין עלינו, ועל כל ישראל אחינו, אבי אבי אבי. רודף צדקה נאווה, חפץ בכל מצוה, נכתר בכתר ענוה, אבי אבי אבי. היה בתורה מתנשא, וברפואות אשר עושה, היה בדוק ומנוסה, אבי אבי אבי. מחזיק ביד לומדי תורה, ועסקו בגמרא, ולילה בסתרי תורה, אבי אבי אבי. יובוא יוסף שכמ"ה, תורתו תורה תמימה, בפיו תמיד נעימה. אבי אבי אבי. יה אדני חנני, מכל צרה פדני, דרך חיים הודיעני, אבי אבי אבי. זכרו תמיד לברכה, מקור חיים וברכה, למנוח שאנן זכה, אבי אבי אבי. משפיל ומרומם, ישפיל כל האומים, וישא נסי עד מרומים, אבי אבי אבי. אליך ה' אוחילה, בכל יום ובכל לילה, הצילנו מכל מחלה, אבי אבי אבי. נטע הוא נעמן, צנצנת דבש ומן, ממשפחת ויזמאן, אבי אבי אבי. חסד עשה עמנו, בזכות אברהם אבינו, אנא חיש גואלנו, אבי אבי אבי. (זכרתי בחרוז זה אבינו מר זקנינו אבי אבי ושמנו כה"ר אברהם ויזמאן זצ"ל). זכותו וזכות תורתו, תהיה עם בניו ובני ביתו, זכות אבות היתה אתו, אבי אבי אבי. קרב קץ ישענו, ושלח לנו משיחנו, יקבץ את נדחנו, אבי אבי אבי.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן